

## Despotism och integrism har likartad syn på värderingar

Erik Sandewall

När man diskuterar liberalism kan det vara intressant att också fråga vad som är dess motpoler, alltså vilka ideologier som är så motsatta som möjligt till liberalismen. I kapitel 17 av min bok 'Värderingar, liberalism och islam' anges två sådana motpoler, nämligen *integrism* och *despotism*. Dessa är i grunden helt olika, men det här notatet ska resonera om hur de överensstämmer i ett avseende, nämligen vad gäller den statiska synen på värderingar.

Det aktuella kapitlet i min bok finns på sida 144-150 för den som vill följa upp det, men först en kort resumé av de använda begreppen. Med despoti, även kallat tyranni, menas ett statsskick där en enda person har all väsentlig makt i sin hand, och med despotism menas den ideologi som hävdar despoti som ett önskvärt statsskick. Man kan då diskutera vad som ska menas med "all väsentlig makt", men många vill nog se dagens regim i Ryssland som en despoti. Med integrism menas den åsiktsriktning som hävdar att staten ska vara underordnad under en religiös auktoritet, till exempel den katolska kyrkan, eller en islamisk rådsförsamling. (I fallet med islam kallar man ibland detta för fundamentalism, men fundamentalism är egentligen en annan sak).

I bägge fallen är alltså den fria åsiktsbildningen satt ur spel, vilket är den avgörande skillnaden mot liberalismen. Men det finns också en ständigt återkommande punkt i den kritik mot den liberala demokratiska samhällsformen som framförs av både integrismens och despotins företrädare, nämligen att vårt samhälle skulle sakna moral. Det exemplifierar man gärna med sådant som vi uppfattar som en fortgående frigörelse i frågor om familjeliv och samliv. Dessa företrädare använder uttryck som "traditionella värderingar" eller "den religiösa grunden" för att beskriva det som vi ska ha lämnat bakom oss.

Från den liberala sidan bryr man sig sällan om att bemöta sådana synpunkter; det är enklare att helt enkelt avfärda dem eller ignorera dem. Men det vore faktiskt bättre att ta en ordentlig debatt i den frågan, och att bemöta kritiken för bristande moral.

Det centrala argumentet i en sådan debatt kan då vara att de förändringar som har skett i våra värderingar, alltså i vår moral, beror inte alls på någon slapp normlöshet, som motsidan vill påskina. Dessa förändringar har istället inträffat efter

---

lång och intensiv debatt, där de just har motiverats med hänvisning till grundläggande värderingar såsom individernas frihet och jämlikhet, och deras möjligheter att utveckla sina förmågor. Man kan gå igenom en lång lista av värderingsförändringar sedan mer än hundra år, börja med synen på kvinnans ställning och på behandlingen av barn, och gå vidare till synen på sexualitet, på olika slags sexualitet, och på relationen mellan barn och föräldrar. I alla dessa frågor är det grundläggande värderingar som har varit vägledande vid omprövningen av traditionella moralregler.

Man ska heller inte tro att utvecklingen kommer att stanna vid den punkt där vi befinner oss idag. Om man ska våga en gissning är det nog inte familjemoralen som kommer att diskuteras mest framöver, och istället kan man anta att ekomoralen – omsorgen om ekologin – kommer att bli en framträdande fråga. Begreppet 'flygskam' som lanserades för några år sedan kan vara ett första exempel på detta.

Den grundläggande observationen är helt enkelt att eftersom det sker så stora förändringar i dagens värld måste både vi själva och våra samhällen ha förmåga att ompröva våra värderingar och förhållningssätt med hänsyn till det som sker. Då är det inte fråga om att kasta traditionella värderingar överbord, utan om att tänka igenom de situationer där befintliga värderingar motsäger varandra. Det är i sådana fall som vi behöver kunna ändra våra värderingar.